

INSTRUMENTEEL VERRIJKINGSPROGRAMMA

Ronald Schaap, docent aan het Agnieten College locatie Blaloborgh

Met een harde plof wordt het boek op het bureau van de docent gesmeten. Een diepe zucht klinkt. "Ik snap er niks van meneer, wilt u me het uitleggen" is het bijbehorende commentaar.

Dit tafereel komt menig docent bekend voor. Hoe de docent hierop reageert, verschilt van docent tot docent. Met een grove generalisatie zijn er twee hoofdgroepen te onderscheiden. De eerste groep docenten lost het probleem voor de leerling op. De tweede groep probeert de leerling het probleem zelf te laten oplossen. Als we het over het Instrumenteel verrijkingprogramma (IVP) hebben, dan hebben we het over de vaardigheden en kennis van een docent om de leerling het probleem zelf te laten oplossen.

Die vaardigheden en kennis hebben de meeste docenten van nature. Het grote verschil tussen een IVP-docent en een docent die van nature deze kennis en vaardigheden inzet, zijn niet de vaardigheden en kennis zelf, maar de manier hoe hij ermee omgaat. Een IVP-docent zet zeer bewust zijn vaardigheden in.

Binnen het IVP staan twee vragen centraal. De eerste vraag gaat over contact maken. Hoe kan ik als docent contact krijgen met leerlingen? Ook met de leerling die moeilijk te benaderen is of waarbij het contact leggen stroef verloopt.

De tweede vraag die centraal staat, gaat over docentafhankelijk gedrag en het voorkómen daarvan. Van de vragen die gesteld worden door leerlingen is 80% daarvan door de leerling zelf te beantwoorden. Voor de andere 20% heeft de leerling echt hulp nodig.

Mediatie

De kennis en vaardigheden die nodig zijn om contact te maken met leerlingen en er voor te zorgen dat het contact het gewenste resultaat oplevert, heten samen mediatie. Het resultaat of doel van mediatie is, dat de leerling zelfstandig een taak leert uitvoeren. Met andere woorden de leraar gaat met de leerling een interactie aan om samen een overzicht te krijgen van de gereedschappen (kennis en vaardigheden) die de leerling al kent en welke gereedschappen er ontbreken om een taak te volbrengen. Docent en leerling gaan vervolgens samen proberen deze ontbrekende gereedschappen te ontwikkelen, opdat de leerling zelfstandig de nieuwe taak kan uitvoeren.

Mediatie is onderverdeeld in twaalf verschillende mediatie kenmerken. De belangrijkste van die twaalf zijn intentionaliteit, transfer en zingeving. Intentionaliteit gaat over de docent en zijn doel met een leerling en de manier waarop hij dat doel wil bereiken. Een IVP-docent kiest zeer bewust activiteiten uit om bij de leerling een bepaald doel te bereiken. Ook kan hij dat doel verwoorden richting de leerling.

Transfer is bedoeld om de leerling te laten ervaren dat hij bepaalde gereedschappen ook ergens anders kan inzetten. Bijvoorbeeld bij welke andere activiteiten of opdrachten moet een leerling het gereedschap "nauwkeurig zijn" inzetten? De leerling moet dit zelf onder woorden kunnen brengen.

Zingeving is dat een docent kan uitleggen waarom een leerling een bepaalde activiteit moet doen, waarom een leerling bepaalde leerstof moet doorlopen of waarom een leerling een bepaald gereedschap moet inzetten.

Cognitieve Functies

De hierboven genoemde gereedschappen zijn de kennis en vaardigheden om daadwerkelijk zelfstandig kennis te kunnen verwerven en problemen op te kunnen lossen. Deze gereedschappen heten binnen het IVP cognitieve functies. De basis functies zijn: waarnemen, nauwkeurig zijn en niet impulsief zijn. In het totaal zijn er binnen het IVP 22 cognitieve gereedschappen beschreven. Andere belangrijke gereedschappen zijn: vergelijken, relaties leggen, systematisch zoeken, elimineren en selecteren

Diagnostisch onderwijs

In het diagnostisch onderwijs versmelten cognitieve functies en mediatie tot een krachtig geheel. Als een leerling een opdracht niet begrijpt, dan probeert een IVP-docent erachter te komen op welk cognitief gereedschap het stuk loopt. Dat betekent, dat hij het denkproces van de leerling moet kunnen volgen zonder het te verstoren. Met andere woorden hij moet diagnostisch onderwijs beheersen.

Concrete voorbeelden van diagnostisch onderwijs (in het voorbeeld waarmee dit stuk is begonnen) kunnen zijn: "Zullen we samen de vraag nog eens doorlezen?" "Kun je uitleggen wat je wel begrijpt van de vraag?" "Heb je alle gegevens die nodig zijn bij het beantwoorden van de vraag?"

Als het denkproces in gang is gezet bij de leerling en hij geeft hardop antwoord op de vragen die je hem hierboven hebt gesteld, dan is het zaak zijn denkproces niet te beïnvloeden. Een belangrijke vaardigheid van de docent is hierbij "ping-pongen".

"Ping-pongen" staat tegenover "vraag-antwoord". Bij "vraag-antwoord" blijft het denkproces bij de docent liggen en moet de leerling volgen. Maar bij het "ping-pongen" volgt de docent het denkproces van de leerling. Hierdoor komt op efficiënte wijze boven water waardoor het misloopt bij de leerling. De docent kan dan bepalen op welke cognitieve functie het stuk loopt en hier doelgericht op inspelen.

In het geval van het voorbeeld kan het zijn dat de leerling de helft van de opdracht leest en daarom niet verder komt. De opmerking "Lees de opdracht nog eens nauwkeurig door!" kan voldoende zijn op de leerling verder te helpen zonder het antwoord te geven.

Een IVP-docent heeft zijn doel bereikt als de leerling precies kan uitleggen hoe het komt dat hij de opdracht tot een goed einde heeft gebracht. Uiteindelijk is de taak van de IVP-docent helemaal volbracht als de leerling het geleerde, in dit geval nauwkeurig zijn, zonder stimulans van de docent, laat zien binnen de verschillende schoolvakken, maar ook buiten school in het dagelijks leven.

Een stukje over mezelf

Om me de IVP-vaardigheden eigen te maken, heb ik nu twee jaar lang cursus gevolgd bij STIBCO in Bodegraven. In deze periode heb ik heel hard gewerkt om mijn gedrag te veranderen. Door deze cursus ben ik me heel bewust geworden van mijn eigen gedrag en de invloed daarvan op leerlingen. Daarnaast heb ik de vaardigheden geleerd om mijn gedrag aan te passen en zo de leerling te activeren.

Door een sterke drang en groot ongeduld om de leerlingen te helpen, gaf ik ze vaak het antwoord als ze voor mijn gevoel niet snel genoeg tot een resultaat kwamen. Ik was een meester in het bedenken van redenen waarom een leerling een vraag niet snapte. Het gevolg was dat ik me regelmatig een antwoordenslaaf voelde. De leerling kreeg het gevoel dat het niet over hem ging maar over mijn perceptie van zijn probleem. Ik hielp ze met heel veel plezier, maar het frustreerde was dat de leerling vaak een paar minuten later weer bij mijn bureau stond met precies eenzelfde soort vraag.

Het gevoel dat ik de leerlingen niet adequaat kon helpen, bekreep me helemaal tijdens het corrigeren van de examens van mijn eerste mavo examenklas. "Waarom lees je dan de vraag niet goed door?" "Waarom heb je dan niet goed het grafiekje bekeken?" "Als je de vraag rustig had doorgelezen dan had je wel het juiste antwoord gegeven."

Dit waren vragen die ik mezelf veel stelde bij het corrigeren van die examens. Maar toen was het te laat en vielen de resultaten tegen. Ik kon wel benoemen waar het fout ging, maar ik was niet in staat gebleken de leerling de juiste vaardigheden en kennis aan te dragen om ze het wel goed te laten doen.

Terugkijkend moet ik concluderen, dat ik de leerlingen tot het examen aan het handje heb gehouden en ze "aangeleerd hulpeloos" gemaakt heb. Het zeggen dat je beter moet lezen, kijken of denken is heel wat anders dan dat je een leerling laat ervaren dat hij met cognitieve gereedschappen werkt. En hem laat voelen dat wanneer de leerling deze gereedschappen bewust inzet het daadwerkelijk zelf kan.

De motor voor mij als IVP-docent is de oprechte glimlach van een leerling, die zojuist gevoeld heeft dat hij het zelf kan. Door elke keer te werken volgens deze methode heb ik al heel wat leerlingen halverwege de weg van hun tafeltje naar mijn bureau zien omkeren om vervolgens weer verder met hun werk te gaan.

Als ik dan even later vraag wat er was dan antwoorden ze "Oh meneer ik las het nog een keer nauwkeurig" of "Ik heb goed gekeken en alle benodigde informatie op gezocht en nu snap ik het weer". Zulke leerlingen zorgen ervoor, dat ik tijd over houd voor de leerlingen die er echt niet uit komen.

Ronald Schaap

Voor meer informatie over het IVP kijk op www.stibco.nl